

การฟ้องร้อง การต่อสู้คดี การนำสืบ ตลอดจนหลักในการวินิจฉัยคดีในเรื่องสำคัญผิด

ทั้งที่ไต่กล่าวมาแล้วว่า ในเรื่องการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดนี้มักจะก่อให้เกิดกรณีพิพาทขึ้นเสมอในระหว่างคู่กรณี อันเนื่องมาจากเกิดข้อขัดแย้งในการกล่าวอ้างนิติกรรมต่าง ๆ ที่ทำขึ้นว่าเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ ตามผลของกฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงมีคดีเกี่ยวกับเรื่องสำคัญผิดมาสู่การพิจารณาของศาลเสมอ

๕.๑ การฟ้องและการต่อสู้คดีเรื่องสำคัญผิด

๕.๑.๑ กรณีพิพาทระหว่างคู่กรณี

คดีเรื่องสำคัญผิดส่วนใหญ่เป็นกรณีพิพาทระหว่างคู่กรณีที่ทำนิติกรรมซึ่งมักจะอ้างว่านิติกรรมนั้นทำขึ้นโดยความสำคัญผิด และจะกล่าวอ้างว่านิติกรรมเป็นโมฆะ หรือบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองป้องกันมิให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่ง เอาเปรียบคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วยการอ้างความสำคัญผิดมาใช้ โดยให้สิทธิคู่กรณีฝ่ายที่เสียเปรียบฟ้องต่อศาล เพื่อให้ศาลวินิจฉัยถึงข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์เป็นเรื่อง ๆ ไปว่า กรณีเช่นนั้นเป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดตามกฎหมายหรือไม่ และจะเกี่ยวกันก็ขอให้ศาลวินิจฉัยถึงผลของนิติกรรมนั้นว่าเป็นโมฆะหรือโมฆียะ กรณีเช่นนี้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งย่อมต่อสู้ว่า นิติกรรมที่โจทก์ฟ้อง ขอให้ศาลวินิจฉัยว่าเป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดนั้นหาใช่เป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดแต่ประการใดไม่ หากแต่โจทก์ได้รู้ถึงข้อเท็จจริงดีแล้ว หรือถึงแม้จะแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดตามกฎหมายไม่ยอมรับรู้ เช่นสำคัญผิดในมูลเหตุจงใจบางประการ เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น นาย ก. คิดว่า นาย A เป็นคนอังกฤษ จึงตกลงจ้างนาย A มาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษให้แก่บุตรชายของตน เพื่อเข้าสอบแข่งขันทุนไปศึกษาต่างประเทศ โดยอัตราค่าจ้างเดือนละ ๕๐๐ บาท ความจริงปรากฏว่านาย A เป็นคนฝรั่งเศสไม่เคยเรียนภาษาอังกฤษเลย นาย ก. จึงบอกเลิกสัญญาไม่จ้างนาย A อีกต่อไป นาย A จึงต้องฟ้องต่อศาลขอให้นาย ก. ปฏิบัติตามสัญญา

ส่วนนาย ก. ก็อาจต่อสู้ว่า นาย ก. บอกเลิกสัญญาจ้างนาย A ได้ เพราะนิติกรรมนี้เป็นโมฆียะ เนื่องจากนาย ก. ได้แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของนาย A ซึ่งนับว่าเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม นาย ก. ต้องการจ้างครูสอนภาษาอังกฤษ การมีคุณสมบัติคือรู้ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นเจตนาและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของนาย ก. เมื่อนาย A เป็นคนฝรั่งเศส จึงขาดคุณสมบัติดังกล่าวทำให้นิติกรรมเป็นโมฆียะ (มาตรา ๑๒๐) มีสิทธิบอกเลิกได้ (มาตรา ๑๓๓) เมื่อบอกเลิกแล้วสัญญาจ้างเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก (มาตรา ๑๓๔) นาย ก. จึงไม่ต้องผูกพันตามสัญญาจ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ศาลย่อมจะต้องพิงพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายต่อไป

ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับการฟ้องคดีและการต่อสู้คดี

— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๓๕/๒๕๐๔ เมื่อโจทก์ที่ ๒ กับจำเลยประนีประนอมยอมความกัน และศาลพิพากษาคตามยอมแล้ว หากต่อมาปรากฏว่าสัญญาประนีประนอมยอมความได้กระทำโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญของนิติกรรม โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกา มีใ้ระนำคดีมาฟ้องใหม่

— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๔๒/๒๕๐๔ ข้อที่ว่าการทำสัญญาจ้างระหว่างจำเลยที่ ๒ กับโจทก์นั้น จำเลยที่ ๒ มีวัตถุประสงค์และแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม อันเป็นโมฆะ ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๑๕ หรือสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคล หรือได้มาเพราะเจตนาโดยกลฉ้อฉลอันเป็นโมฆียะ ตามมาตรา ๑๒๐, ๑๒๑, ๑๒๒, ๑๒๔ จำเลยมิได้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในคำให้การ จำเลยจึงยกขึ้นกล่าวในชั้นฎีกาไม่ได้

๕.๒ หลักการวินิจฉัยคดีในเรื่องสำคัญผิด

ความสำคัญผิดเป็นเหตุอันทำให้เจตนาเสื่อมเสียไป กฎหมายได้วางหลักการวินิจฉัยไว้ในมาตรา ๑๒๙ ว่า :

"ในการวินิจฉัยคดีข้อสำคัญผิดก็ดี กลั่นแกล้งก็ดี ข่มขู่ก็ดี ท่านให้พิเคราะห์ถึงเพศ อายุ ฐานะ อภินัย และนิสัยใจคอของเจ้าทุกข์ ตลอดจนพฤติการณ์อื่น ๆ ทั้งปวงอันอาจเป็นน้ำหนักแก่การนี้ด้วย"

ดังนี้จึงย่อมเห็นได้ว่าในการพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ กฎหมายไม่ได้ถือเอาความรู้สึกแห่งสามัญชนเป็นประมาธ รูปการณ์อาจผิดแปลกไปได้ตามตัวบุคคลการที่กฎหมายไม่ได้วางหลักไว้ตายตัวเพราะเกรงว่าจะไม่เป็นธรรมแก่ผู้นั้น ฉะนั้นนอกจากจะพิจารณาหลักเกณฑ์ในแต่ละกรณีของเรื่องแล้ว ยังต้องพิเคราะห์เหตุต่าง ๆ จากด้านตัวเจ้าทุกข์ซึ่งได้รับผลร้ายจากกรรความสำคัญผิด ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา ๑๒๙ นี้ด้วย

๑. เพศ

คำว่า "เพศ" ในที่นี้ก็หมายถึงเพศหญิงหรือเพศชาย กล่าวคือ การเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายอาจมีผลกระทบต่อถึงผลของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมได้ เช่น การเกิดความรู้สึกสำคัญผิดในคุณสมบัติของสิ่ง ของที่เป็นประเภทเครื่องประดับต่าง ๆ ผู้ชายอาจเกิดใจง่ายกว่าผู้หญิง ซึ่งส่วนใหญ่ย่อมมีความสัมพันธ์ชัดเจนในเรื่องนี้ดีกว่า

๒. อายุ

อายุเป็นอุปกรณอันสำคัญอย่างหนึ่งในการวินิจฉัยความสำคัญผิด การที่แม่เป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้วก็ตาม แต่ความคิดอ่านการ เจนจักในชีวิตย่อมจะสุกคนที่มิอายุมากแล้วไม่ได้ เนื่องจากมีประสบการณ์เห็นอะไรมาบ้าง ฉะนั้นถ้าทำกับผู้มีอายุน้อยก็อาจจะเกิดความสำคัญผิดได้ง่ายกว่า หรือในทางกลับกัน ถ้าเป็นคนที่มีอายุมากจนเกินไปก็อาจจะเกิดความสำคัญผิดได้ง่ายกว่าบุคคลทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นเรื่องที่กฎหมายต้องการให้นำพฤติการณ์เหล่านี้มาวินิจฉัยประกอบด้วย

๓. ฐานะ เช่น ในฐานะที่เป็นนักแสดงเหล่านี้ไปชื่อนักก็อาจสำคัญผิดได้ง่ายกว่า นักเลงมาไปซื้อเอง

๔. อนามัย

อนามัย ได้แก่ความสมบูรณ์ หรือไม่สมบูรณ์ของร่างกาย เช่น คนที่โรคเจ็บออกแอด ความเข้าใจและสติปัญญาอาจเสื่อมไปได้ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่จะต้องนำมา พิจารณาประกอบในการวินิจฉัยว่าจะ เป็นสำคัญผิดหรือไม่ควยเสมอ

๕. นิสัยใจคอของเจ้าทุกข์

คำว่า "นิสัยใจคอของเจ้าทุกข์" นั้น หมายความว่า จิตใจของผู้แสดงเจตนา โดยสำคัญผิดเป็นอย่างไร ปกติเหมือนคนธรรมดาหรือไม่ ในบางสิ่งบาง อย่างบุคคลไม่เข้าใจ อย่างเดียวกันเสมอไป เป็นคนสุขุมรอบคอบหรือไม่ ซึ่งอุปนิสัยใจคอของ เจ้าทุกข์ก็กล่าว ย่อมส่งผลที่จะทำให้การแสดง เจตนาที่นำไปบอกหรือ ใ้ได้ง่ายกว่าคนปกติทั่ว ๆ ไป ทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องที่ต้องนำมาประกอบในการพิจารณาว่าการแสดง เจตนา นั้นบอกหรือ ไม่

๖. เหตุการอื่น ๆ

หมายความเป็นคำรวมว่า ได้แก่ เหตุการณ์ทั่ว ๆ ไป ซึ่งเกิดขึ้นและอาจเป็นน้ำหนัก แก่การวินิจฉัยคดีที่สำคัญผิดได้ อันเป็นเรื่องที่ศาลจะต้องหยิบยกขึ้นพิจารณาเป็น เรื่อง ๆ ไป เช่น คนชนบทจากต่างจังหวัดเพิ่ง เข้ามาอยู่ในเมือง หลวงย่อมเกิดสำคัญผิดได้ง่ายกว่าคนใน เมืองหลวงด้วยกัน เป็นต้น

สรุป หลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๖๕ นี้เป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่จะต้อง พิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป

๕.๓ การนำสืบในเรื่องสำคัญผิด

เมื่อเกิดมิกคัพพิพาทในศาลเกี่ยวกับเรื่องสำคัญผิด ปัญหาสำคัญและยุ่งยาก ประการหนึ่งก็คือ ปัญหาเรื่องการนำสืบ เพราะศาลย่อมจะพึงพยานหลักฐานต่าง ๆ จาก

การที่โจทก์และจำเลยนำสืบแล้วจึงจะพิจารณาพิพากษาคดี ดังนั้น การแพ้อรรถนะคดีจึงอยู่ที่การนำสืบนี้เอง

คดีส่วนใหญ่ในเรื่องสำคัญนึกเป็นการฉ้อโกงระหว่างคู่กรณี โดยอาจเกิดขึ้นจากการที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่ง เป็นโจทก์ฟ้อง ขอให้ศาลบังคับให้เป็นไปตามสัญญา แต่จำเลยต่อสู้ว่านิติกรรมที่โจทก์นำมาฟ้องบังคับแก่นั้นตนไม่ได้ทำขึ้น เพราะความสำคัญนึกในสิ่ง ซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม นิติกรรมนั้นจึงตกเป็นโมฆะ เสียเปล่าจะไข่มังคับแก่นั้นไม่ได้ หรือจำเลยอาจต่อสู้ว่าเป็นเรื่องสำคัญนึกในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินซึ่ง นับว่าเป็นสาระสำคัญนิติกรรมเป็นโมฆะเป็นต้น อย่างนี้ฝ่ายจำเลยต้องเป็นผู้ให้การพิสูจน์ และหากคู่กรณีฝ่ายเป็นโจทก์อ้างว่า ฝ่ายจำเลยสำคัญนึก เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง โจทก์จึงมีการให้การพิสูจน์ด้วยการนำสืบว่าจำเลยสำคัญนึกก็จริง แต่เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง จำเลยจึงจะอ้างเอาความไม่สมบูรณ์ของนิติกรรมนั้นเป็นประโยชน์แก่จำเลยไม่ได้

สรุปได้ว่า ประเด็นสำคัญของเรื่องการนำสืบก็คือ ผู้ที่มีการให้การพิสูจน์จะต้องนำสืบคือการแสดงเจตนาเพราะความสำคัญนึก จึงมีผลให้นิติกรรมนั้นไม่สมบูรณ์ หรือเสื่อมเสียไปโดยผลของกฎหมาย ซึ่งจะไขแยกพิจารณาเป็น ๒ กรณี คือ การนำสืบของคู่กรณี และการนำสืบของบุคคลภายนอก

๕.๓.๑ การนำสืบของคู่กรณี

หน้าที่นำสืบ คำว่า "หน้าที่นำสืบ" นี้ยังเป็นถ้อยคำที่ไขปะปนกัน แม้แต่ถ้อยคำในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๔๔ กับบัญญัติไว้เช่นนี้ และทางปฏิบัติก็ยังมีได้แยกออกแต่อย่างใด คงใช้คำว่า "ใครมีหน้าที่นำสืบก่อน" "ใครมีหน้าที่นำสืบภายหลัง" ซึ่งจะเห็นได้ว่ายังใช้คำว่า "หน้าที่นำสืบ" ร่วมกันอยู่นั่นเอง

"ใครมีหน้าที่นำสืบก่อน" หมายความว่า ผู้ที่กล่าวอ้างจะต้องสืบให้ศาลเห็นความจริง เพื่อเป็นการสนับสนุนให้สมกับคำกล่าวอ้างหรือคำให้การของตน เมื่อคู่ความฝ่ายใดถูกศาลสั่งให้สืบก่อน ก็ตกเป็นผู้เสียเปรียบในเชิงคดีเพราะเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ซักถามและตั้งรูปคดีไว้ต่อสู้เพื่อพิสูจน์หักล้างได้อย่างเต็มที่

"ใครมีหน้าที่นำสืบภายหลัง" หมายความว่า ผู้ที่จะต้องสืบเพื่อทำลายหักล้าง คำกล่าวอ้างของผู้สืบก่อนให้หมดสิ้นไป โดยนำสืบให้ศาลเห็นว่าความจริง เป็นดัง คำกล่าวอ้าง หรือคำให้การของตน เพื่อแย้งผลให้คดีแพ้นะ ดังนั้นในชั้นแรกหน้าที่นำสืบมักจะตกอยู่แก่โจทก์ จึงมีสุภาษิตกฎหมายว่า "

"ACTORI INCUMBIT ONUS PROBANDI"

The Burden of proof lies on a plaintiff

หน้าที่นำสืบย่อมตกอยู่แก่โจทก์

มาตรา ๔๔ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบัญญัติว่า "ถ้าคู่ความฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตนให้หน้าที่ นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่คู่ความ ฝ่ายที่กล่าวอ้าง

แต่ว่า (๑) คู่ความไม่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไป หรือซึ่งไม่อาจ โต้แย้งได้ หรือซึ่งศาลเห็นว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับแล้ว

(๒) ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใดคู่ความฝ่ายนั้น ต้องพิสูจน์แต่เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้น ครบถ้วนแล้ว "

เป็อนบทบัญญัติมีอยู่เพียงเท่านี้ ก็ย่อมจะเป็นปัญหากันต่อไปว่า กรณีที่ศาลจะระบุให้ คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบในข้อประเด็นใดก่อนหรือหลังก็ได้ ในเมื่อต่างฝ่ายต่างก็กล่าวอ้าง ข้อเท็จจริงด้วยกันตามมาตรา ๔๔ นั้น และไม่มีข้อยุติ (กรรม) ใด ที่ไปกว่าบรรทัดฐาน แห่งคำพิพากษาศาลฎีกา ดังนั้น เมื่อศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกาแล้ว เห็นได้ว่าเรื่องการ

ธานีทร์ ทรัพย์วิเชียร, สุภาษิตกฎหมาย เอกสารประกอบคำบรรยาย
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พิมพ์โรเนียว), ๒๕๖๐, หน้า ๑.

นำสืบมีหลักเกณฑ์พอสรุปได้ดังนี้

๑. โจทก์ต้องนำสืบก่อนว่า คนมีสิทธิทางฟ้อง เช่น ต้องนำสืบว่า มีหนี้ผูกพัน จำเลยตามที่อ้าง เป็นต้น
๒. โจทก์อ้างว่ามีสัญญาอันอย่างไร จำเลยปฏิเสธข้อความในสัญญาว่าไม่เป็น อย่าง โจทก์อ้าง โจทก์ต้องนำสืบก่อน
๓. เพื่อไต่ความว่าโจทก์มีสิทธิ หรือจำเลยมีหนี้แล้ว จำเลยต้องสืบว่าสิทธิของ โจทก์สิ้นไปแล้ว หรือได้ชำระหนี้แล้ว หรือพ้นความรับผิดชอบแล้ว ไม่ใช่หน้าที่โจทก์สืบว่า จำเลยไม่ชำระหนี้
๔. หนี้ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการที่จำเลยต้องยกเว้นกระทำ โจทก์ต้องสืบก่อนว่าจำเลย ผ่าผิดกระทำ (ป.พ.พ. มาตรา ๓๘๕)
๕. ผู้ที่อ้างสภาพธรรมคาใบต้องนำสืบก่อน ผู้ที่อ้างสภาพผิดไปจากธรรมคาต้อง นำสืบก่อน
๖. ผู้ที่อ้างช้อยยกเว้นจากหลักกรรมคา ผู้นั้นต้องนำสืบก่อน
๗. อาจมีกฎหมายกำหนดหน้าที่นำสืบไว้ก็ได้ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๘๕, มาตรา ๔๓๗ มาตรา ๖๑๖ เป็นต้น
๘. ผู้ที่อ้างข้อความเพื่อลบล้างข้อสันนิษฐานของกฎหมายต้องนำสืบก่อน
๙. เมื่อมีหลักฐานเบื้องต้นสมข้ออ้างของฝ่ายใดอยู่แล้ว อีกฝ่ายต้องนำสืบว่าเป็น อย่างอื่น

หลักกฎหมายฝรั่งเศษ

หลักในเรื่องการนำสืบ เช่นเดียวกับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย กล่าวคือ บุคคลใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ผู้นั้นต้องนำสืบ

๕.๓.๒ การนำสืบโดยพยานเอกสาร

หากคู่กรณีทำนิติกรรมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และทั้งสองฝ่ายต่างมีสัญญา ทันฉบับหรือฉบับเก็บไว้ เมื่อเกิดคดีความขึ้น คู่ความย่อมนำพยานเอกสารเหล่านี้มาแสดง

ต่อศาลได้ เพราะพยานเอกสารถือเป็นพยานชั้นหนึ่ง การที่คู่ความสามารถนำพยานเอกสาร มาแสดงนับว่าเป็นผลดีแก่คู่ความฝ่ายนั้นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าสามารถนำพยานบุคคล มาสืบประกอบเอกสารได้ก็ย่อมจะมีน้ำหนักและเป็นที่รับฟังของศาลมากยิ่งขึ้น

๕.๓.๓ การนำสืบโดยพยานบุคคล

บางครั้งคู่กรณีก็ไม่อาจนำพยาน เอกสารมาแสดงต่อศาลได้ ทั้งนี้เพราะ เรื่องการแสดง เจตนาโดยสำคัญผิดนั้น การนำสืบพิสูจน์ความคาดหมายที่ผู้อ้างว่าสำคัญผิดนั้น เป็นเรื่องยาก ดังนั้น เป็นเรื่องที่ต้องนำพยานบุคคลมาสืบหากลาง นิติกรรมที่ได้ทำลง โดยให้การแสดง เจตนาโดยสำคัญผิดดังกล่าว เพื่อให้ศาลวินิจฉัยให้เป็นไปตามผลของ กฎหมาย

เหตุที่กฎหมายยอมให้นำพยานบุคคลมาสืบหากลาง หรือทำลายนิติกรรมซึ่งได้ทำโดย ความสำคัญผิดได้ก็เพราะมีหลักอยู่ว่า การสืบพยานบุคคลเพื่อทำลายเอกสาร หรือเพื่อทำลาย ข้อความในเอกสารเป็นเรื่องที่สืบได้เสมอ แม้ว่าจะเป็นเอกสารชนิดที่มีกฎหมายบังคับว่า ต้องนำมาแสดง ทั้งนี้โดยเขาอยู่ในข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔ วรรคท้าย ซึ่งแยกออกได้เป็น ๓ กรณี คือ

๑. สืบว่า เอกสารนั้นบ่งลอบทั้งหมดยหรือแต่บางส่วน
๒. เอกสารนั้นไม่ถูกต้องทั้งหมด หรือแต่บางส่วน
๓. สัญญาหรือหนี้ที่ระบุไว้ในเอกสารนั้นไม่สมบูรณ์

โดยเหตุที่การนำสืบในเรื่องสำคัญผิด เป็นการนำสืบเพื่อแสดงว่านิติกรรมที่ทำการ เพราะเหตุแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดนั้นไม่สมบูรณ์ หรือเจตนาเสื่อมเสีย จึงนับว่าเป็นการนำ

โอสถ โกศล, คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับต่างประเทศในเรื่อง กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม, ๒๕๐๑, หน้า ๔๔๘.

หักล้างหรือทำลายพยานเอกสารนั้นทั้งหมด ซึ่งย่อมกระทำได้ ไม่ต้องห้ามความประมาด
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๔

มีคำพิพากษาศาลฎีกาหลายฉบับสนับสนุน คือ

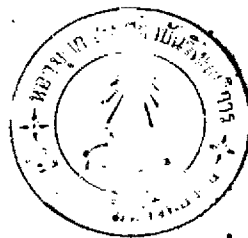
— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๒๑/๒๕๐๑ ผู้ส่งจ่ายขายตั๋วแลกเงินให้ผู้ทรง ผู้ทรง
มอบเวลาให้ผู้รับรอง อันทำให้ผู้ส่งจ่ายพ้นความรับผิดชอบไปแล้ว ครั้นเก็บเงินไม่ได้ ผู้ทรงบอก
ผู้ส่งจ่ายว่า ผู้รับรองปฏิเสธไม่จ่ายเงิน และให้กู้ตัวเงินฉบับที่ ๒ ซึ่งไม่มีกำรับรองของ
ผู้ส่งจ่าย ผู้ส่งจ่ายจึงทำหนังสือรับสภาพหนี้และออกเช็คให้อีก ดังนี้ เป็นการหลงให้ผู้ส่งจ่าย
สำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรมเป็นโมฆะ จึงไม่มีมูลหนี้ตามหนังสือรับสภาพหนี้และตัว
เงินนั้น

— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๘๖-๑๐๘๘/๒๕๐๑ จำเลยต่อสู้ว่า จำเลยลงชื่อใน
เอกสารโดยเจตนาทำสัญญาขายหน้ากับโจทก์ แต่กลับเป็นสัญญาจะขายที่ดิน ดังนี้เป็นการ
แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม ตกเป็นโมฆะ จำเลยนำสืบพยาน
บุคคลใ้ถือว่า เอกสารไม่ถูกต้อง

— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๙๙/๒๕๑๔ ผู้ชายที่ดินลงชื่อในเอกสารกู้เงินให้แก่ผู้ซื้อ
โดยสำคัญผิดเพราะเชื่อคำบอกเล่าว่าเป็นใบรับเงินค่าที่ดิน ดังนี้ ท่านว่ายอมนำสืบหักล้าง
เอกสารนั้นเสียได้

— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๒๘/๒๕๐๘ จำเลยทำใบมอบอำนาจปลอมให้โจทก์
ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินเห็นมอบอำนาจโดยแจ้งว่า เพื่อมอบอำนาจให้จำเลยเข้ามาและเข้า
มอบลา แต่ความจริงเป็นใบมอบอำนาจให้โจทก์ขายนาให้แก่จำเลย โดยโจทก์มิได้ยินยอม
ด้วยเช่นนี้ เป็นการที่โจทก์ได้ทำนิติกรรมมอบอำนาจไปโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่ง เป็นสาระสำคัญ
แห่งนิติกรรม ใบมอบอำนาจจึงเสียใช้ไม่ได้

เกี่ยวกับเรื่องหน้าที่นำสืบ มีคำพิพากษาศาลฎีกาหลายฉบับได้วางบรรทัดฐานไว้
ได้แก่

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๕/๒๕๕๒ ศาลฎีกาเห็นว่า จำเลยยอมรับแล้วว่า โคลงนามในหนังสือสัญญา ๒ ฉบับ เรื่องรื้ออาคารและรับค่าทดแทนการรื้อ ๑๐๐๐ บาทจริง จำเลยเป็นฝ่ายกล่าวอ้างว่า ความในเอกสารนั้นไม่ถูกต้อง บางส่วน มิได้ปฏิเสธสัญญาทั้งหมด และว่าถูกหลอกลวงก็ชอบที่จำเลยจะต้องนำสืบว่าส่วนไหนไม่ถูกต้องและ ถูกหลอกลวงอย่างไร เมื่อจำเลยไม่นำสืบก่อนแล้ว โจทก์ก็ไม่รู้จะยกประเด็นขึ้นสืบแก้ อย่างไรได้ถูก จำเลยไม่สืบจึง เป็นฝ่ายแพ้คดี

ดร. ประกอบ หุตะสิงห์ บรรณาธิการหนังสือคำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช ๒๕๕๒ ได้บันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกานี้ว่า "ถ้าจำเลยปฏิเสธข้อความในหนังสือสัญญา แม้จะรับว่าโคลงชื่อไว้จริง ก็เป็นหน้าที่โจทก์ต้องนำสืบว่าจำเลยได้ทำสัญญากับโจทก์ถึงข้อความในหนังสือนั้น (ฎีกาที่ ๓๘๑/๒๕๓๔ ซึ่งมีความแล้วศาลฎีกาฟังว่าจำเลยไม่รับข้อความในสัญญาเพราะโจทก์อ่านให้ฟัง เป็นข้อความคนละอย่างกับที่นำมาฟ้อง ที่โจทก์มีหน้าที่นำสืบก็เพราะข้อความของโจทก์ที่ว่าจำเลยทำสัญญากับโจทก์ ก็มีข้อความตามหนังสือนั้น จำเลยยังไม่รับ จำเลยรับแต่ลายมือชื่อมิได้รับข้อความ) แต่ในคดีนี้จำเลยมิได้ปฏิเสธข้อความในสัญญา จำเลยรับว่าโคลงชื่อไว้จริง โจทก์ไม่ได้อ่านให้ฟัง โจทก์หลอกลวงว่าเป็นใบรับรอง เท่าที่จำเลยให้การครั้งนี้ ไม่มีข้อความตอนใดที่จำเลยปฏิเสธข้อความในสัญญา เป็นแต่ว่าโจทก์หลอกลวงว่าเป็นใบรับรอง จำเลยหาได้ยืนยันว่าจำเลยลงชื่อในใบรับรอง มิได้ลงชื่อในสัญญาที่โจทก์อ้างไม่ กล่าวให้ชัดก็คือ จำเลยไม่ปฏิเสธ ก็ต้องถือว่า จำเลยรับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๗๗ โจทก์จึงไม่ตองนำสืบในข้อนี้ ข้อต่อสู้ที่ว่าโจทก์หลอกลวงนั้นเอง แสดงอยู่ว่า จำเลยลงชื่อในสัญญาที่โจทก์ฟ้องจริง แต่ลงเพราะโจทก์หลอกลวงให้หลงผิดเท่านั้น จำเลยจึงต้องนำสืบ"

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๗/๒๕๕๔ จำเลยต่อสู้ว่าลงชื่อในสัญญาโดยสำคัญผิดในเหตุที่เข้าทำสัญญา และว่าสามีจำเลยบอกล้างสัญญาแล้ว เป็นหน้าที่จำเลยนำสืบ

— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๔/๒๕๑๘ ระหว่าง นางสาวรัชณี สุวพรศิลป์ โจทก์
นายจันทร์ ทิวโชติ จำเลย

คดีไต่ความว่า ที่ดินโฉนดที่ ๑๕๑๑ ของ อ. โจทก์จะซื้อบางส่วน ชำระราคา
บางส่วนแล้วตามสัญญา หมายเลข จ.๑ อ. ชายที่ดินแก่จำเลยโดยโอนโฉนดให้ทั้งแปลง ต่อมา
จำเลยยอมให้โจทก์ลงชื่อในโฉนดถือกรรมสิทธิ์รวมด้วย โดยระบุว่า ๑๕๐ ส่วน ใน ๗๒๒
ส่วน ที่ถูกส่วนของโจทก์ ๓๐๖ ส่วน ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษาให้แบ่งที่ดินค้ำนใต้
ของโฉนดที่ ๑๕๑๑ ตามเขตกว้างยาว เนื้อที่ ๓๐๖ ตารางวาแก่โจทก์ จำเลยฎีกา

ศาลฎีกาวินิจฉัยชกกฎหมาย "โจทก์มีชื่อถือกรรมสิทธิ์รวมกับจำเลยในที่ดิน
โฉนดเลขที่ ๑๕๑๑ โดยจำเลยปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่าง นาง อัจฉี ทิวโชติ ผู้ชายกับ
จำเลยผู้ซื้อเพื่อให้เป็นไปตามสัญญาจะซื้อขายเอกสาร หมายเลข จ.๑ มีข้อตกลงซื้อขายที่ดิน
กันใหม่ตามที่จำเลยกล่าวอ้างรับฟังไม่ได้แล้ว โจทก์มีตัวโจทก์ นายคง เล็ง แซ่อ้อ
บิดาโจทก์ นายสมศักดิ์ เป่าสามมุข กำนัน มาดำเนินคดีความว่า ในการลงชื่อถือ
กรรมสิทธิ์รวมนั้น จะต้องบันทึกข้อตกลงว่า มีกรรมสิทธิ์ที่ดินคณะที่ส่วน ในกรณีที่กำหนด
แต่ความกว้างยาวของที่ดินมิได้ระบุเนื้อที่ที่เจ้าพนักงานที่ดินไม่คิดค่าขายส่วนให้เพราะผิด
ระเบียบ เป็นเรื่องที่สำคัญจะต้องคิดกันเอง นายสง่า จันคำ เสมียนพนักงาน
นายปกรณ์ บุญพันธ์ ประจำแผนกสำนักงานที่ดินสมุทรปราการ และจำเลยเบิกความ
รับรองความข้อนี้ จำเลยจึงเป็นฝ่ายคิดให้โจทก์ ๑๕๐ ส่วน ในจำนวนที่ดินทั้งหมด ๗๒๒
ส่วน ซึ่งโจทก์ได้ทักท้วงความถูกต้อง แต่จำเลยรับรองว่าเมื่อมีการรังวัดแบ่งแยกก็ต้อง
ถือตามสัญญาจะซื้อขายความเอกสาร หมายเลข จ.๑ ตรงกับข้อความในบันทึกข้อตกลงเรื่อง
แบ่งกรรมสิทธิ์รวม (นำชื่อ) ว่าเนื้อที่มากน้อยเท่าใด ผู้ขอมาชี้เขตเองตามเอกสาร
หมายเลข จ.๑ ซึ่งทำขึ้นในวันเดียวกัน โจทก์จึงยอมลงชื่อรับรองส่วนได้ของโจทก์ โดย
สำคัญผิดว่าเป็นจำนวนส่วนได้ที่ถูกคั่งแล้ว ศาลยอมรับฟังพยานบุคคลของโจทก์ก็ได้ไม่ต้อง
ห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๕๔ และจะถือเป็นความประมาท
เลินเล่ออย่างร้ายแรงตามที่จำเลยฎีกาไม่ได้ ความปรากฏว่า เมื่อนายชงไชย เตชะเจริญกุล

ช่างรังวัดแบ่งแยกไปตามที่โจทก์นำสืบตามสัญญาจะซื้อขายแล้วได้เนื่องที่ ๓๐๖ ตารางวา มากกว่าที่โจทก์รับรองไว้ จำเลยจึงไม่ยอมแบ่งที่ดินให้ เป็นเรื่องที่จำเลยผิดสัญญา กับ โทษที่สัญญาว่าจะแบ่งที่ดินให้โจทก์ตามสัญญาจะซื้อขาย เอกสาร จ.๑ โจทก์จึงฟ้อง มังคัมจำเลยได้ไม่จำต้องฟ้อง นางอังคิ ทิวโชติ ที่จำเลยฎีกาว่า คำฟ้องและคำขอท้ายฟ้อง ของโจทก์เคลือบคลุมนั้น คำให้การจำเลยมิได้บรรยายเคลือบคลุมอย่างใด จำเลยจะมากล่าวอ้างอธิบายเพิ่มเติมในชั้นอุทธรณ์และฎีกานั้น รั่ววินิจจยให้ไม่ได้" พิพากษายืน

ศาสตราจารย์จิติ ตึงเกษีย บรมราชโกษาธิบดี หนังสือคำพิพากษาศาลฎีกา ประจำ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ ได้บันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกานี้ว่า "ข้อตกลงที่ทำเป็น หนังสือตามมาตรา ๕๔ ถ้าสำคัญผิดก็อาจเป็นโมฆียะ หรือโมฆะไปตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๑๕, ๑๒๐ แต่จะบังคับกับความที่ถูกต้องได้อย่างไร นอกเหนือไปจากการนำสืบว่า เอกสาร ปลอมไม่ถูกต้อง หรือหนี้ไม่สมบูรณ์ เป็นปัญหาอีกส่วนหนึ่ง การบังคับให้มีผลตามที่ถูกต้องคง ทำได้ เพียงที่อาจอาศัยการตีความในข้อที่เป็นแต่ไม่ถูกต้องให้ถือตามที่น่าสืบความถูกต้อง และความหมายที่แท้จริง อีกส่วนหนึ่ง "

๕.๔ อายุความ

ปัญหาว่า เรื่อง อายุความฟ้องร้องคดีเรื่องสำคัญผิดนี้จะมียุ่อย่างไหน น่าจะ พิจารณาได้จากบทบัญญัติกฎหมายทั่วไป กล่าวคือ ในกรณีที่มีระยะเวลาเป็นมูลเหตุให้เกิด สิทธิเรียกร้องอย่างอื่น ก็ต้องนำอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องนั้นมาใช้

สำหรับในระหว่างคู่กรณี จะต้องใช้อายุความตามชนิดหรือประเภทของนิติกรรมนั้น นั่นคือแล้วแต่ว่าเป็นนิติกรรมชนิดที่กฎหมายกำหนดอายุความไว้โดยเฉพาะ ก็ใช้อายุความตาม ที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับนิติกรรมชนิดนั้น แต่ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะก็ใช้อายุ ความสิบปี

สำหรับกรณีสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน เป็นสาระสำคัญทำให้ผล นิติกรรมเป็นโมฆียะ (มาตรา ๑๒๐) การกำหนดระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมไว้

ตามมาตรา ๑๔๓ คือภายในเวลา ๑ ปี นับแต่ได้รู้โมฆียะกรรม แต่อย่างช้าไม่เกิน ๑๐ ปี นับแต่วันทำนิติกรรม อันเป็นโมฆียะกรรมนั้น มีให้อายุความฟ้องร้อง ซึ่งเป็นคนละเรื่องกัน

อนึ่ง กรณีที่นิติกรรมเป็นโมฆะ และคู่กรณีได้ทรัพย์ "โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้" จะคงเรียกคืนในฐานะลาภมิควรได้ และสิทธิเรียกร้อง อันเกิดจากลาภมิควร ได้นี้ย่อมมีอายุความหนึ่งปีนับแต่วันทำนิติกรรม ซึ่งมาตรา ๔๑๕ บัญญัติว่า "ในเรื่องลาภมิควรได้นั้น ทานห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปี นับแต่เวลาที่ผู้เสียหายรู้ว่าตนมีสิทธิเรียกคืน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่เวลาที่สิทธินั้นได้มีขึ้น"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๒๕/๒๔๘๗ ได้วางหลักเกณฑ์เป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การนับอายุความแต่เวลาที่รู้ว่าตนมีสิทธิเรียกคืนตามมาตรา ๔๑๕ นั้น "..... ศาลฎีกาเห็นว่า ในกรณีที่นิติกรรมเป็นโมฆะนี้ สิทธิเรียกคืนทรัพย์ที่กระทำเพื่อชำระหนี้ของฝ่ายผู้เสียหายเปรียบนั้น ย่อมเกิดขึ้นทันทีที่อีกฝ่ายหนึ่งได้ทรัพย์มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้เพราะโมฆะกรรมนั้น คือ ความเสียหายแปลต่างกับกรณีเรื่องใช้สิทธิเลิกสัญญาอันทำให้คู่สัญญาต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม ตามมาตรา ๓๕๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งสิทธิที่จะเรียกให้คืนกลับคืนสู่ฐานะเดิมอาจเกิดขึ้นนับแต่วันที่คำพิพากษาให้เลิกสัญญากันนั้นได้ นิติกรรมที่เป็นโมฆะนั้นเป็นการได้ทรัพย์มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้มาแต่ต้น คำว่า นับแต่เวลาที่รู้ว่าตนมีสิทธิเรียกคืนตามมาตรา ๔๑๕ นั้น หากตีความถึงเวลาที่ผู้เสียหายเรียกกฎหมายไม่ หากแต่หมายถึงเวลาที่ผู้เสียหายรู้ถึงพฤติการณ์ซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าตนมีสิทธิเรียกคืน เช่นนั้น"

ศูนย์วิจัยกฎหมาย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย